

πρόσωπα/πολιτισμός 04

Αγαθοκλής Αζέλης, συγγραφέας

Στις μυλόπετρες του χρόνου

■ Συνέντευξη στον Κώστα Στοφόρο

Ιστορίες πραγματικά βγαλμένες από τις «Μυλόπετρες του χρόνου», όπως είναι και ο τίτλος της συλλογής διηγημάτων του Αγαθοκλή Αζέλη που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Μεταίχμιο και ζωντανεύει μια εποχή που έχει φύγει. Όμως οι μνήμες μένουν και μέσα από τέτοια βιβλία που ισορροπούν μεταξύ πραγματικών βιωμάτων και μυθοπλασίας, διατηρούνται στον χρόνο σαν ένα μήνυμα μέσα σε μπουκάλι που

ταξιδεύει στο πέλαγος, αλλά βρίσκει τελικά παραλήπτη. Η βλάχικη παράδοση, η ντοπιολαλιά, τα έθιμα και τα ήθη, η σκληρή ζωή στα ηπειρώτικα βουνά, το βαρύ πέλμα της Ιστορίας πάνω στις ζωές των ανθρώπων. Όλα αυτά δοσμένα μέσα από μια εξαιρετική αφήγηση με ολοζώντανες εικόνες. Είναι εδώ κι ο ξεριζωμός. Ο τόπος, που όσο σκληρός και αν είναι, είναι ο δικός σου τόπος. Κι ως έχουμε όλοι μαζευτεί στις πόλεις.

Η «καλύτερη ζωή» μπορεί να καταλήξει ασφυκτική. Στην πραγματικότητα, αν και γράφω στην αρχή πως το βιβλίο αυτό περιλαμβάνει διηγήματα, στην ουσία είναι ψηφίδες ενός μεγαλύτερου αφηγήματος, αφού η μια ιστορία δένει με την άλλη και οι εικόνες που παραθέτει ο συγγραφέας μένουν ζωντανές στη μνήμη μας. Μαζί με τις ρημαγμένες ζωές σπιτιών, χωριών και ανθρώπων...

Ο άνθρωπος είναι υποκείμενο και συνάμα ενεργούμενο της Ιστορίας, μυλωνάς και άλεσμα μαζί

Οι ιστορίες σας σε ποιον βαθμό είναι προϊόν μυθοπλασίας; Η φαινομενικά απλή ερώτησή σας θέτει προς συζήτηση ένα καταστατικό ζήτημα για την πεζογραφία, αν δηλαδή και σε ποιον βαθμό ένας συγγραφέας αφηγείται περιστατικά της ζωής του ή όσα αφηγείται αποτελούν δημιουργήματα της συγγραφικής φαντασίας. Η απάντησή είναι δύσκολη, καθώς αν υποθέσουμε ότι καταθέτει κάποιος σε μια αφήγηση τη μνήμη του, εκείνη δεν αποτελείται μόνο από αυτοπροσώπως βιωμένα γεγονότα, αλλά και από αφηγήσεις, όνειρα, επιθυμίες, προθέσεις, αναγνώσματα, τα οποία με την πάροδο του χρόνου συγκροτούν ένα κράμα, στο οποίο τα διάφορα υλικά του είναι δυσδιάκριτα. Προσωπικά θα χαρακτήριζα ένα βιβλίο εκ του αποτελέσματος. Αν κατορθώσει να αποδώσει μια εικόνα της ανθρωπίνης κατάστασης, τότε δεν χρειάζεται να τεθεί το ερώτημα, καθώς το βιβλίο αποτυπώνει κάτι που εξορισμού αφορά και μπορεί να ενδιαφέρει το αναγνωστικό κοινό. Αν όμως δεν το κατορθώσει, τότε στερείται το νόημα ύπαρξής του ως βιβλίο, ειδικά αν ο συγγραφέας δεν είναι δημόσιο πρόσωπο, ώστε να έχει διυποκειμενικό ενδιαφέρον η ζωή του. Στη δική μου περίπτωση, για να μη φανεί ότι υπεκφεύγω, αν δεν είχα βιώσει τη μετάβαση από μια αρχαϊκή κοινωνία του ορεινού όγκου

στην αστικοποίηση, μάλλον δεν θα μπορούσα να διεισδύσω στα θέματα που αναπτύσσονται στην αφήγηση, συνάμα όμως τα πρόσωπα που σμίλευσα ανέλαβαν το βάρος να προσδώσουν εύρος και βάθος στο βιοματικό πλαίσιο αποτυπώνοντάς το. Ο τρίτοπρόσωπος αφηγητής μου ανήκει στον τύπο του παντογνώστη, αποτυπώνει συναισθήματα, στοχασμούς, αδιέξοδα αρκετών διαφορετικών ανθρωποτύπων, και μάλιστα στη φόρμα των ιστοριών μπονσάι, η οποία προσφέρει τη δυνατότητα της συμπύκνωσης και της έντασης που υπερβαίνουν τα όρια του μεμονωμένου

ανθρώπου. Το αποτέλεσμα ασφαλώς θα το κρίνει το αναγνωστικό κοινό και οι ειδικοί όπως εσείς.

Ποια από τις ιστορίες αυτές σας σημάδεψε περισσότερο; «Βάγγι» ή το χέρι που δεν κόπηκε» συνάδει περισσότερο με την ιδιοσυγκρασία μου και συναιρεί τις οδηγίες και τα πρότυπα ζωής τα οποία προσέλαβα από τους ανιόντες της οικογένειάς μου, τα οποία παραδίδω σαν σκυτάλη στους μαθητές μου, αρκετοί από τους οποίους αισθάνονται ανασφάλεια ως προς το αν θα κατορθώσουν να υπερβούν τις φαινομενικά ανυπερβλήτες δυσκολίες του κοινωνικού τους πλαισίου. Η Βάγγι της αφήγησης, μολονότι φαινόταν καταδικασμένη από καταγωγή και ατυχείς συγκυρίες στον ρόλο του διαρκώς ηττημένου, αρνείται την ηττοπάθεια και με απρόβλεπτα αποφασιστικό τρόπο, στο μέτρο των ανθρωπίνων δυνατοτήτων, φτάνει στο άλλο άκρο της ζωής της δημιουργικά και με αξιοπρέπεια.

Τι μένει τελικά από τις «μυλόπετρες του χρόνου»; Η ερώτησή σας επιδέχεται δύο ερμηνείες. Σύμφωνα με την πρώτη, επιβεβαιώνεται η εμβληματική ρήση του Ηράκλειτου «πάντα ρει». Οι μυλόπετρες δέχονται πρώτες ύλες με συγκεκριμένο σχήμα και υφή, τις μεταμορφώνουν, και με αυτές ο άνθρωπος πλάθει νέα σχήματα σε διάφορες χρήσεις. Έτσι και οι μυλόπετρες

του χρόνου αλέθουν πρόσωπα, δομές και πολιτισμούς που δεν εξαφανίζονται αλλά αποτελούν την πρώτη ύλη για νέους. Σύμφωνα με τη δεύτερη ερμηνεία, τι μένει δηλαδή από το βιβλίο μου, ίσως μένει η σκέψη ότι ο άνθρωπος είναι υποκείμενο και συνάμα ενεργούμενο της Ιστορίας, μυλωνάς και άλεσμα μαζί.

Υπάρχει ακόμη «θλάχικη ταυτότητα» στην Ελλάδα; Διαισθάνεται η γλώσσα; Η «βλάχικη ταυτότητα» δεν είναι κάποια εθνική ταυτότητα η οποία καλλιεργείται από κάποια κρατική οντότητα παρά έκφραση της κουλτούρας μιας κατάστασης πραγμάτων μέσω ενός γλωσσικού κώδικα. Ανήκω ίσως στην τελευταία γενιά της οποίας η ζωή εκφράστηκε πλήρως σε όλες τις εκφάνσεις μέσω μιας βλάχικης διαλέκτου, η οποία υπάρχει εγκλωβισμένη σαν μικρή μπάμπουσα σε μια μεγαλύτερη, η οποία με τη σειρά της εκφράζει έναν διαφορετικό, αστικό πολιτισμό και αντιστοίχως μια διαφορετική κουλτούρα. Η πρώτη γλώσσα που έμαθα ήταν τα βλάχικα· η σύζυγός μου έμαθε συγχρόνως βλάχικα και ελληνικά, όμως μεταξύ μας μιλάμε βλάχικα μόνο όταν θέλουμε να πούμε κάποιο μυστικό. Η γιαγιά μου μιλούσε μόνο βλάχικα, οι κόρες μου μόνον ελληνικά. Εγώ κι η οικογένειά μου αγαπάμε τον τόπο καταγωγής μας, περπατάμε στους ίδιους δρόμους των παιδικών μας χρόνων, όμως στον ποταμό του Ηράκλειτου κυλάει διαφορετικό νερό. Εγώ διδάσκω (και ονειρεύ-

ομαι) ελληνικά, ενώ οι κόρες μου θα μπορούσαν μόνο με διερμηνέα να συνομιλήσουν με την προγιαγιά τους. Αυτό επέφερε η δυναμική της Ιστορίας. Αναφέρομαι στη δική μου περίπτωση, καθώς είναι αντιπροσωπευτική. Δεν είναι πολιτισμικά καλό που χάνεται μια γλώσσα πλούσια, η οποία εξέφρασε επί αιώνες έναν τρόπο ζωής, όμως ό,τι δεν ανταποκρίνεται σε πραγματικές ανάγκες παροπλίζεται και σβήνει. Η νοσταλγική προσπάθεια για συντήρηση -εκτός αν γίνεται για επιστημονικούς λόγους- ή αναβίωσή της μπορεί να ανταποκρίνεται σε υπαρξιακή ανάγκη της απερχόμενης γενιάς, όμως δεν έχει αντικειμενικό νόημα και προσλαμβάνει τον χαρακτήρα του φολκλόρ.

Τι μπορεί να γίνει ώστε η τοπική ιστορία, οι μνήμες να θρουν τη θέση τους στην εκπαίδευση; Νομίζω ότι αν τα αναλυτικά προγράμματα διδασκαλίας της Ιστορίας, της γλώσσας και της λογοτεχνίας πρόσφεραν κάποια ελευθερία επιλογής στα σχολεία, όπως τα Μουσικά Σχολεία έχουν τη δυνατότητα επιλογής διδασκαλίας τοπικών μουσικών οργάνων (π.χ. λύρας, κλαρίνου), τότε θα μπορούσαν η τοπική Ιστορία και πνευματική-καλλιτεχνική παραγωγή να βρουν τη θέση τους στην εκπαίδευση, να συντηρήσουν την τοπική κουλτούρα και να συμβάλουν ώστε να αγαπήσουν τα παιδιά μαθήματα τα οποία συνήθως αντιπαθούν με αποτέλεσμα την απώλεια της στενής πολιτισμικής τους αυτογνωσίας.

